

KANCELARIA SENATU

BIURO KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ

Warszawa, dnia 18 maja 2016 r.

BKS/DPK-134-32436/16 MK

79-20/16

Nr: 32436	Data wpływu 18 marca 2016 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 17 maja 2016 r.

MNIEJSZOŚCI NARODOWE

TEMAT

MNIEJSZOŚĆ KULTUROWO-JĘZYKOWA

WNOSZĄCY PETYCJĘ: petycja indywidualna

Stanisław Porowski

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą dotyczącą zmiany ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym w celu przyznania społeczności osób głuchych statusu mniejszości kulturowej i językowej.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJĘ:

Autor petycji postuluje zmianę art. 2 ust. 4 i art. 24 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym w celu przyznania statusu mniejszości kulturowej i językowej społeczności osób głuchych. W opinii autora petycji wnioskowane zmiany spowodują, że polski język migowy zostanie uznany przez polskie prawodawstwo za język mniejszości głuchych.

W uzasadnieniu petycji przywołane są okoliczności świadczące, że w krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych osoby głuche ze swoją odrębnością kulturową, etniczną, tożsamością oraz naturalnym językiem migowym uznawane są za mniejszość kulturową i językową.

STAN PRAWNY:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78 poz. 483 ze zm.) w art. 35 stanowi, że Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury. Mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzygnięciu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

W myśl art. 69 z działu „Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne” władze publiczne są zobowiązane, zgodnie z ustawą, do pomocy osobom niepełnosprawnym w zabezpieczaniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 ze zm.) reguluje sprawy osób niepełnosprawnych, zaś niepełnosprawność osoby definiuje jako trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy.

Zgodnie z art. 7 ustawy rehabilitacja osób niepełnosprawnych to zespół działań,

w szczególności organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych. Działania te zmierzają do osiągnięcia możliwie najwyższego poziomu funkcjonowania tych osób, jakości życia i integracji społecznej, przy aktywnym ich uczestnictwie. Rehabilitacja lecznicza odbywa się na podstawie odrębnych przepisów.

Celem rehabilitacji społecznej jest umożliwienie niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym. Realizowana jest przez m.in.: likwidację barier, w szczególności architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, w komunikowaniu się i dostępie do informacji; kształtowanie w społeczeństwie właściwych postaw sprzyjających integracji z tymi osobami (art. 9).

Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. z 2015 r. poz. 573) reguluje sprawy związane z zachowaniem i rozwojem tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego, integracją obywatelską i społeczną osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych, a także sposób realizacji zasady równego traktowania osób bez względu na pochodzenie etniczne. Ponadto określa zadania i kompetencje organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w tym zakresie (art. 1).

Ustawa definiuje dwa rodzaje mniejszości: narodową i etniczną. Za **mniejszość narodową** uważa się grupę obywateli polskich, która spełnia wszystkie warunki wymienione w art. 2 ust. 1:

- 1) jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją;
- 3) dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji;
- 4) ma świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę;
- 5) jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat;
- 6) utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.

Zgodnie z art. 2 ust. 3 **mniejszość etniczną** tworzy grupa obywateli polskich, która spełnia łącznie wymienione wyżej warunki opisane w punktach 1, 2, 3, 5 przewidziane dla określenia mniejszości narodowej oraz dwa odrębne warunki:

- ma świadomość własnej historycznej wspólnoty etnicznej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę;

– nie utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.

Ustawa enumeratywnie wylicza uznane grupy mniejszości: karaimską, łemkowską, romską i tatarską. Państwo polskie gwarantuje każdej osobie należącej do mniejszości prawo do swobodnej decyzji czy należy traktować ją jako osobę przynależną do mniejszości czy też przeciwnie, a wybór taki nie pociąga za sobą jakichkolwiek negatywnych dla niej skutków (art. 4 ust. 1). Ponadto zabrania się stosowania wbrew woli osób należących do mniejszości środków mających na celu ich asymilację oraz środków mających na celu zmianę proporcji narodowościowych lub etnicznych na obszarach zamieszkałych przez mniejszości (art. 5). Ustawa zabrania dyskryminacji wynikającej z przynależności do mniejszości (art. 6 ust. 1).

Osoby należące do mniejszości mają prawo do (art. 8 ustawy):

- swobodnego posługiwania się językiem mniejszości w życiu prywatnym i publicznie;
- rozpowszechniania i wymiany informacji w języku mniejszości;
- zamieszczania w języku mniejszości informacji o charakterze prywatnym;
- nauki języka mniejszości lub w języku mniejszości.

W myśl art. 9 ustawy język mniejszości, może być używany jako pomocniczy obok języka urzędowego przed organami gminy, w których liczba mieszkańców należących do mniejszości jest nie mniejsza niż 20% ogólnej liczby mieszkańców gminy, a gmina została wpisana do Urzędowego Rejestru Gmin używających języka pomocniczego. Osoby należące do mniejszości mają prawo do: zwracania się do organów gminy w języku pomocniczym w formie pisemnej lub ustnej oraz do uzyskiwania odpowiedzi w ten sam sposób. Natomiast procedura odwoławcza jest możliwa jedynie w języku urzędowym.

Rozdział 5 ustawy zawiera przepisy dotyczące zasad powoływania i celów działania organów do spraw mniejszości narodowych i etnicznych, których zadaniem jest podejmowanie działań na rzecz mniejszości oraz inicjowanie programów służących zachowaniu i rozwojowi tożsamości, kultury i języka mniejszości oraz realizacji zasady równego traktowania osób bez względu na pochodzenie etniczne, integracji obywatelskiej i społecznej. Art. 24 określa skład Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych jako organu opiniodawczo-doradczego Prezesa Rady Ministrów nazywanego „Komisją Wspólną”.

Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (Dz. U. z 2012 r. poz. 986) dotyczy osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się tzw. uprawnionych, członków ich rodzin oraz osób mających stały lub bezpośredni kontakt z osobami uprawnionymi (art. 2).

Ustawa określa zasady: korzystania przez osoby uprawnione z pomocy osoby

przybranej¹ w kontaktach z organami administracji publicznej, podmiotami leczniczymi, Policją, Państwową Strażą Pożarną i strażami gminnymi, obsługi osób uprawnionych, dofinansowania kosztów kształcenia osób uprawnionych, członków ich rodzin oraz innych osób, monitorowania rozwiązań wspierających komunikowanie się i dostępu do nich (art. 1).

Zgodnie z art. 3 ustawy za polski język migowy (PJM) uznaje się naturalny wizualno-przestrzenny język komunikowania się osób uprawnionych.

PRACE LEGISLACYJNE:

Obywatelski projekt ustawy o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, a także niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 27), w którym przewiduje się uznanie nowej mniejszości etnicznej – mniejszości śląskiej – poprzez dodanie jej do katalogu mniejszości etnicznych. Zdaniem autorów projektu mniejszość śląska spełnia wymogi, zawarte w art. 2 ust. 3 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, pozwalające na uznanie jej za mniejszość etniczną.

Podczas pierwszego czytania na posiedzeniu Sejmu 15 i 29 stycznia 2016 r. odbyło się głosowanie nad odrzuceniem projektu ustawy. Sejm wniosek odrzucił i skierował projekt ustawy do Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych. 16 lutego 2016 r. do Sejmu wpłynęło stanowisko Rządu, w którym zawarto negatywną opinię w sprawie projektu ustawy i rekomendację do zaprzestania prac legislacyjnych nad projektem.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. ratyfikowana przez Polskę 6 września 2012 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169), kompleksowo odnosi się do osób niepełnosprawnych. Ma ona przyczynić się do poprawy ich sytuacji, poprzez umożliwienie im rzeczywistego korzystania ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności, na równi z innymi osobami. Konwencja w preambule potwierdza m.in. powszechność i niepodzielność wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym pełnego z nich korzystania bez jakiegokolwiek dyskryminacji; podkreśla znaczenie, jakie dla tych osób ma ich samodzielność i niezależność, w tym wolność dokonywania wyborów; uznaje potrzebę stwarzania im dostępu do m.in.: opieki zdrowotnej, edukacji, informacji i środków komunikacji.

Aby umożliwić osobom niepełnosprawnym prowadzenie niezależnego życia i pełne uczestnictwo we wszystkich jego aspektach, Konwencja zobowiązuje państwa-strony do

¹ Należy przez to rozumieć osobę, która ukończyła 16 lat i została wybrana przez osobę uprawnioną w celu ułatwienia porozumienia z osobą uprawnioną i udzielenia jej pomocy w załatwianiu spraw urzędowych.

podejmowania działań zapewniających na zasadzie równości z innymi osobami dostęp do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, a także do innych urządzeń i usług, ogólnodostępnych lub powszechnie zapewnianych, zarówno w miastach jak i na wsi (art. 9).

Konwencja bezpośrednio odnosi się do realizacji praw osób głuchych, zawiera zapis dotyczący m.in. uznania ich szczególnej tożsamości kulturowej i językowej, w tym języków migowych i kultury osób niesłyszących (art. 30 ust. 4 Konwencji).

Konwencja w art. 21 lit.b i e mówi o obowiązkach państw-stron w zakresie podjęcia działań mających na celu akceptowanie i ułatwianie korzystania z języków migowych przez osoby niepełnosprawne w sprawach urzędowych.

Ponadto zobowiązuje państwa-strony do zapewnienia osobom z niepełnosprawnością słuchu różnych form pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób lub zwierząt, w tym przewodników, lektorów i profesjonalnych tłumaczy języka migowego dla ułatwienia im dostępu do budynków i innych obiektów publicznych. (art. 9 ust. 2 lit.e)

INFORMACJE DODATKOWE:

Z raportu Zespołu ds. Głuchych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich z 2014 r. wynika, że w Polsce sytuacja osób głuchych oceniana jest jako głęboko niekorzystna mimo podpisania w 2007 r. i ratyfikacji w 2012 r. pierwszej umowy międzynarodowej „Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych” kompleksowo normującej prawa osób z niepełnosprawnościami oraz precyzującej obowiązki państw-stron w zakresie ich przestrzegania i ochrony. Konwencja bezpośrednio odnosi się do realizacji praw osób głuchych i zawiera zapis (art. 30 ust. 4) dotyczący m.in. uznania ich szczególnej tożsamości kulturowej i językowej, w tym języków migowych i kultury osób niesłyszących.

Zdaniem autorów raportu za osobę głuchą uznaje się taką osobę, która w naturalnym procesie nabywania języka nie przyswoiła języka polskiego z powodu niedostępności kanału wokalno-audytywnego i jej językiem rodzimym jest Polski Język Migowy (PJM). Polszczyzna w mowie i piśmie jest dla głuchego taką barierą jak nauka języka obcego. Głusi Polacy stanowią mniejszość językową tak jak mieszkający w Polsce Romowie czy Białorusini. Diaspora głuchych żyje w rozproszeniu i jest dość znaczna pod względem ilościowym szacuje się ją na ok. 50-100 tysięcy osób.

W opracowaniu dokonano analizy typów osób głuchych, są to:

- 1) głusi dynastyczni tj. dzieci osób głuchych;
- 2) głusi – dzieci rodziców słyszących i nie znających Polskiego Języka Migowego (jest to najliczniejsza grupa w Polsce);

3) głusi, których dzieci są słyszące (CODA).

W rozdziale IX raportu „Kultura Głuchych” podkreśla się, że „głusi Polacy mają własną kulturę opartą na ich języku migowym (PJM), która jest dla nich szczególnie ważna. Kultura polska i kultura głuchych, wzorem kultur mniejszościowych, posiadają część wspólną. Jednak jest to kultura wizualno-przestrzenno-migowa, a nie kultura mówiona. Autorzy rozdziału apelują o przeciwdziałanie wtapianiu jej w polską kulturę, a także o pomoc w rozwoju potencjału kultury głuchych. Ich zdaniem powszechna w świecie filozofia dwujęzyczności to sprawdzone rozwiązanie. Pierwszym językiem głuchego na którym powinna być oparta edukacja to Polski Język Migowy (PJM), dopiero drugim jest język polski wykładany według zasad nauczania języków obcych.

Podsumowując analizę warto zauważyć, że pomimo wielu funkcjonujących rozwiązań prawnych, społeczna sytuacja osób z dysfunkcją słuchu wymaga zmian i wspólnego zaangażowania rządu, samorządów oraz partnerów społecznych.

OPRACOWAŁA

Marzena Krysiak

DYREKTOR

Anna Pomianowska-Bąk